

№21 (40)

середа, 26 листопада 2003 року

ROMANI

ВЕСУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

...Повинен сам діяти до всього,
Пізнати радість, болі та жахі,
Не уповати лиш молитвою до Бога,
А йти вперед, хоч кроки ще й малі!

Радіти Сонцю, дітям, квітам,
Щоб кожен день мій повни скарб буття!
На цій землі усі ми – Божі діти:
П'єм неба сіль, хмілієм від життя...

Здається, ці поетичні рядки надихнула поетові, Мікі Козимиренку, ні, не Муза, а — рідна онучка - дванадцятирічна Ніночка Козимиренко. Живе вона в місті Житомир, вчиться в одній із середніх шкіл, дуже любить доглядати за квітами, носити старовинний одяг, а ще - ділує вірші і все гарне...

І сама вона ніби зійшла зі старої картини в багетній рамці - чи то "Портрет незнайомки" Крамського, чи то "Дівчинка з персиком" Серова... А, скоріше за все, - просто "Ніночка Козимиренко з піонами"...

І хтозна, може, саме ця дівчинка з лагідним виразом світлих очей, ніжною посмішкою, витонченими рисами обличчя стане колись прообразом визначного ромського чи українського художника, який поки що, як і Ніна, навчається в школі...

Бо - йти вперед, хоч кроки ще й малі! - це заповіт Поета не лише своїй чудовій онучці. Але і всім її ровесникам...

Тривожний сигнал з Королева

ДОКИ ГОДУВАТИМУТЬ ОБІЦЯНКАМИ?

Ось-ось вдарять морози, а ромі Королева на Закарпатті не мають тепла. Ще 25 квітня біров табору, депутат селищної ради Адальберт Шомок уклав договір із відкритим товариством "Закарпаттягазбуд" (Мухачево) на газифікацію семи вулиць, вніс 19800 гривень (більшу частину обумовленої суми), а газобудівники спромоглися хіба що розрити вулиці.

Матеріал за скаргами ромів Королева читайте в наступному номері газети.

ГОРА НАРОДИЛА МИШУ О ПЛАЙ АРАКГАДІЛЯ ЛЕ ШИМЯКО

З ПРИВОДУ ПЕРЕДАЧІ "ПОДВІЙНИЙ ДОКАЗ" НА КАНАЛІ "1+1" ПРО РОМІВ

ДОРОГА РЕДАКЦІЄ!

Пишемо до вас тому, що у переглянутій нами програмі кількома епізодами згадувалися і жителі нашого краю. Більше того, ми побачили мікрорайони "Шахта", "Радванка", де компактно проживають ромі, а депутат Ужгородської міської ради, президент конгресу ромів Закарпаття "Праліне" Йосип Адам був учасником передачі.

Зміст не будемо переказувати, бо численна аудиторія передачі бачила. Дмитро Корчинський і цього разу підтвердив, що він вмів ставити провокативні питання, не думаючи, що ображає тим самим наш народ.

Уже у твердженні, що "таємниця ромів полягає у тому, що вони мало працюють і багато співають" є образа. Багато разів товкмачиться, що ромі і крадії, і ледарі, і брехуни. Мовляв, про них склалася громадська думка, що вони не люблять вчитися.

З гіркою ми сприйняли результати опитування, проведеного Українською Академією при Президентові України в Одеській області, що лише 3% городян

прагнуть бачити ромів у своїй родині, а 35% нізащо не пустили б ромів в Україну.

У студії були представники від різних ромських організацій в Україні, прості оомі, професор, член кореспондент Академії Наук Володимир Євчух. Вони намагалися висловити свою думку, але їх перебивали.

Видно, що передача готувалася з одною метою, викликати зневажливе ставлення до цього народу. Яскравий доказ тому - скінхед, який назвав себе патріотом і розуміє про "романців" з Індії і Тіні.

Ми колективно дивилися програму. Були в ній і цікаві моменти, але загалом зробили висновок: гора народила мишу.

Анжела,
м. Ужгород

ЧОМУ НАС НЕ ЛЮБЛЯТЬ?

Розслідування на таку тему мали можливість ромі та представники інших національностей України бачити у листопаді на каналі "1+1".

Упередженість до народу рома - ось що найперше кидається в очі. І цілком слушно го-

ворили представники ромських організацій: "Держава теж мусить дбати про цей народ". Не насміхатись над людьми, що змушені йти просити, аби не померти з голоду. Ім треба дати можливість самим заробити. Бо жebraки на Хрещатику не лише ромі. Держава кинула напризволяще й тисячі українців, представників титульної нації. Пан Корчинський виступає й тут у своєму стилі, пропалагуючи в Індії створити державу ромів. Його підтримує інший ведучий пан Борсук, мовлячи: "Є пропозиція - організувати країну ромів і танців: Росія буде постачати мільйонерів." Може, це комусь здається жартом, але нам - цинізмом.

Андрій, Васильківський р-н,
Київська обл.

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Розмову про передачу про ромів буде продовжено у наступних номерах газети.

Запрошуємо наших авторів, читачів, усіх друзів газети поділитися думками про передачі "Подвійний доказ" і "Без табу".

ЧИ ЗАХИЩАЄ СУД РОМІВ? О КРІС (СУДО) ЧИ ШАЙ ЖУТІНІЛ ЛЕ РОМЕН?

ІЗ СЕМІНАРУ "СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВА І ПРАКТИКА У МІЖНАРОДНИХ СУДАХ"

Не секрет, ромі й надалі залишаються тією категорією людей, котрі найбільше переслідуються правоохоронними органами. У багатьох ситуаціях вони через свою необізнаність у законах, неграмотність, незнання державної мови сами оговорюють себе.

Чи захищають наші українські суди ромів? Чи можуть вони захистити ромів у їх правах? Питання залишається поки що відкритим.

Якщо керівники ромських організацій знатимуть певні положення національного законодавства, необхідні статті міжнародних Конвенцій, роз'яснення яких і було метою семінару, вони зможуть захистити ромів від беззаконня правоохоронних органів і зможуть боротися за їх права і одержувати в цьому перемогу. Основним завданням семіна-

ру було ознайомлення лідерів ромських організацій з судовою практикою згідно з національним законодавством, а також роз'яснення статей міжнародних документів, серед яких Конвенція "Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації", "Проти тортуру та інших жорстоких, нечеловічських або

тих, що принижують гідність, видів звертання та покарання", "Європейська конвенція по попередженню катувань і нечеловічського або такого, що принижують гідність, звертання чи покарання" та деякі інші. Ці документи роз'яснювали юридичний директор Європейського центру прав ромів Бранімір Плеше, представник Європейського суду з захисту прав людини Павло Пушкар та співробітник Європейського центру прав ромів Енрі Добруші. Вони детально розглянули окремі статті міжнародних та європейських Конвенцій, а також роз'яснили критерії допустимості, оформлення скарг, що подаються в Європейський суд з прав людини, до органів ООН - у Комітет з прав людини ООН, CERD, CAT.

(Продовження на 6-7 стор.)

"Щорічно у великих містах і селищах нагромаджується до мільярда тонн відходів, з яких переробляється лише 10 відсотків."

(Із виступу у Верховній Раді України першого заступника міністра економіки та з питань євроінтеграції Володимира Першина).

Гелікоптер піднявся стішшя розвіялось...

ГЕЛІКОПТЕРО ОПРЕ ВАЗДАС ПЕС - О СЕМЕТО РОЗПГУРДЯ ПЕС...

СВІЖІ ВРАЖЕННЯ ВІД ГОСТЮВАННЯ

Роми - великі жартуни. І це при тому, що на Радванці живуться їм ой і не солодко. Як писала одна із популярних закарпатських незалежних газет, саме кілька дітей (ромських) зіпсували картину "вилізаною" Ужгорода: з відрами зі сміттям бігли до смітників - машина із "президентського" кортежу завернула не на ту вулицю...

- Кажуть, то було десь на Анкуднова. Діти ж, очевидно, були з вулиці Ужанської. Там бо во баки переповнені, - то мені вже казала молода ромка, котру зустріла, поспішаючи в багатополудний мікро-район.

Із мас-медіа відомо, що в жовтні, який щойно минув, Закарпаття таки відвідав Леонід Кучма. Зустрч довго переносилася. Отож, коли стала високою начальству "білого дому" відома точна дата приїзду - десяткі ромів, котрі трудяться в міських службах, зайнятих прибиранням міста, "денно і нічно" працювали, не покладаючи рук... Однак, президент, політавши на двох гелікоптерах, побачив лише білий... А автотранспортом не скрізь діставався. Одна ромка показувала в редакції "Романі Яг" криваві мозолі від вінка... Та й чи в одної (одного) під нігтями, які не поламалися, була кров, а на долонях - криваві набряки?!

Але повернемося до мікрорайону "Радванка". Пригадують не такі й давні вибори. Немало кан-

дидатів у Ужгородську міську раду зачистили суди. Був серед них і чільний ромський діяч Йосип Адам.

Мій журналістський блокнот береже (на всякий випадок) різноманітні записи "електорату"... Розказували, хто із кандидатів і що говорив, обіцяв, котрі забирали паспорти ніби для того, щоби заповнити анкети для отримання компенсацій тим, які пережили Голокост. Зізнаюся, як на духу: одна ромка витягла з-під чи не п'ятих рясних суенок диктофон і дала послухати обцянку подбати про те, щоби своєчасно з вулиці Радванки вивозилося сміття...

Сміттєвіки, кози і собаки

Пригнатьовуючи, чорняве хлопця з такими ж проникливими очима-вуглинками щось співало.

ся-мається жителям вулиці Ужанської.

- Запросив би вас поласувати розовим виноградом - бачу звернули увагу на ясні грона, до того ж, ще не зібрані у такий осінній час, та боюся, що наберетея якоїсь хвороби. Пацкуні завелися. Та такі, що стрибають і ходять шатром... А що вже казати, скільки їх у дворі! У смітті перекидаються, забавляючись... Наша Ужанська вулиця починається від школи (ЗОШ №13 - Ю.К.) і тягнеться аж суди, до моєї хати, і далі за нею...

Йосип Павлович розказав, що всьенке літо сміття не вивозилося. Ось уже скоро оснь із зимою зустрінуться - а гори його все вищт та вищт. Вся територія довкола них - завалище. А скільки сміття перекидається через паркан на територію, де свого часу було якесь ніби Мукачівське складське приміщення, один нечистий відес. Повітря зубоч добрих кілька сотень метрів від цього смітніака справа, зліва та й впоперек - смердюче. Десь чотири місяці тому спостеріг, як одна "сміттєвака" суди приїжджала. Водій виїшов ще з одним чоловіком й почали густо лаяти мешканців... А чи винні роми - жителі Ужанської - в тому, що кояться? Діти тут граються, перебирають сміття у баках, шукають іграшок, стаканчики від морозива... Батьки скаржаться, що хворіють. Скоро весь Ужгород буде заражений якоюсь хворобою... Люди вже чули, що в Яворовому на Львівщині масова біда серед дітей...

— Демю далі Ужанської. Ось це один чималий смітник. Буквально

ЩО ДЛЯ ВАС ГАЗЕТА?

З цим запитанням я звернувся до читачів газети "Романі Яг":

Олександр Ігнатенко. - чудова газета. Вона є набагато читабельнішою, аніж, скажімо, кировградській гадженській газеті "Діалог" чи інші області видання... На шпальтах "Романі Яг" друкують цікаві публікації на різні теми. Але, я хотів би, аби на сторінках "Романі Яг" друкували і про дозвілля ромської молоді.

Добре, що "Романі Яг" має таких читачів. Чимало з них відвідують не лише редакцію, а і власних кореспондентів у регіонах, а це свідчить про те, що жодна з наших більш-менш важливих публікацій не залишається без уваги... І що дуже симптоматично, все більше стало ромів, котрі зверта-

ються до газети як до останньої інстанції. Наприклад, нещодавно ромська см'я приїздила до власка аж із міста Новомиргорода і звернулася з проханням захистити їхні права.

З одного боку, це ознака того, що живемо ми, на жаль, поки що аж ніяк не в правовій державі, якщо роми не можуть вирішити свої проблеми в державних установах, не спроможні державі, якщо роми не можуть вирішити свої проблеми в державних установах, не спроможні державі, а захистити свої права в суді. І це відбувається тому, що роми нехтують, їх зневажають. Чиновники-високосопадовці не сприймають ромів в українському суспільстві.

Тож, шановні наші читачі, передплачуйте "Романі Яг" і на 2004 рік.

Наша газета і весь журналістський колектив редакції, власкоро в областях і надалі захищатимуть ромів в Україні! Захищатимемо рома-трудівника, ромен діла, ромен творчого пошуку, праці і душевної краси.

Наш передплатний індекс 23630, вартість передплати на один місяць 1 грн. 12 к. (враховується вартість видання з доставкою), на 3 міс. - 3 грн. 36 к., 6 міс. - 6 грн. 72 к., 12 міс. - 13 грн. 44 коп.

Будьмо разом, ромале!
Леонід Савицький,
вл. кор. "Романі Яг",
Кировградська область

поруч із двоповерховим будинком за номером 85. За ним - гори сміття. Ближче до ріки - теж...

Повертаємося цією ж вулицею. На рейках (колись тут, вочевидь, пролягала залізниця) саме посередині неї - знову гори, від яких тягне смородом...

Народні депутати України зацікавилися відходами на смітнику

Жваво, критично у другій половині жовтня ц.р. народні депутати України обговорювали у парламенті проект Кодексу України про відходи. Доловідач - перший заступник міністра економіки та з питань євроінтеграції Володимир Першин оприлюднив цифру, яка багатьох примусила задуматися: щорічно у великих містах і селищах нагромаджується до мільярда тонн відходів, з яких переробляється лише 10 відсотків. Доречно зауважимо: "Романі Яг" вже писала на цю тему (див. "Романі Яг" №9(28) від 7 травня 2003 року "Зробимо табори, що в центрі Європи, чистими"). Дещо раніше, перед виборами, про необхідність мати в Ужгороді завод по переробці сміття йшлося в інтерв'ю з колишнім мером Ужгорода, а нині народним депутатом України Сергієм Ратушняком.

Проектом Кодексу України про відходи передбачено звести нарівень вплив відходів на навколишнє середовище і здоров'я людей.

Як уже вказували, парламентарі активно обговорювали тему, винесену на ранкове засідання 17 жовтня. Більше того, відомий депутат Юрій Кармазін та інші парламентарі, запропонували (через недосконалість) "відправити кодекс на смітник". Чому? Обидно екологічні проблеми. Більше того, профільний комітет запропонував парламенту відхилити урядовий проект Кодексу України про відходи.

Питання сміття, як бачимо, не таке й просте. Народні депутати України це повернуть до нього.

... Живе на Радванці й "електорат" депутата міської ради Йосипа Адама. Він просить його (зокрема, мешканців вулиці Ужанської) відкритися на якийсь час усне "заяття великою політикою" й спуститися до них на землю. Пройти-ся вулицею, яка сморді і хвороби далеко розносить...

Юліанна Камська

УВАГА: ФАЛЬШИВКА

Чи матиме нових читачів газета "Товариш" (засновник Соціалістична партія України), коли публікуватиме з номера у номер фальшиві сенсації?

На це запитання, винесене в заголовок, думаючий читач має однозначну відповідь: ні! До того ж розгубити і постійних. Бо підготовлені Данилом Данилієм матеріали "Очі чорні, очі жучі" ("Товариш", №39,40, жовтень 2003 р.) не що інше, як інтернетівська "качка".

Гадається, газету такої солідної партії, як морозівська, тільки ганьбити подобно "творчості" Редакція "Романі Яг"

- "Романі Яг" - говорить ромка-пенсіонерка Зінаїда Мусліва Савицька, - єдине інформаційне джерело для нас, ромів. Обов'язково читатиму її у 2004 році.

- Я багато чув про "Романі Яг", - діляться думками інший читач - Олександр Васильович Татарінов. - З нового року обов'язково передплачу її. Шкода, що цю газету не рекламують так, як це роблять інші видання, тому у нас це не всім ромам відомо про існування "Романі Яг". Але я знаю, що ромська газета сьогодні має чимало читачів. Про неї говорять в Одесі, Миколаєві, Дніпропетровську. Роми кажуть, що "Романі Яг" - єдиний захисник ромського народу.

- "Романі Яг", - говорить читач

Іванна Тирпак:

"Довіру лікарів намагаюся виправдати..."

Іванна Тирпак: "О патяпе ле дукгаденгі камав те патян манге..."

З раннього дитинства Іванна Тирпак вирізнялася серед своїх ровесників і членів сім'ї допитливістю, кмітливістю і працездатністю. Школу відвідувала ретельно і наполегливо оволодівала шкільними знаннями. Мріяла стати медиком і допомагати хворим. Її бажання здійснилося. Наразі Іванна працює медсестрою у лабораторії у Великоберезнянській районній лікарні. Наш кореспондент зустрівся з Іванною безпосередньо на її робочому місці і попросив відповісти на кілька питань.

Іванно Іванівно, що спонукало вас оволодіти професією медика і як ви втілювали свою мрію в життя?

- Звичайно, я ще молода, щоб мене величали по батькові, але мій тато заслужив, щоб його згадували. Річ у тім, що я в ранньо-

му дитинстві втратила матір. А няню довгий час заміняв нам тато і маму. Він забував про своє власне життя, віддаючи всі свої сили трьом дітям, які були ще малими на момент смерті мами Марії, щоб вони росли здоровими й працелюбними, розвивали свої здібності. Тато любив порядок і дисципліну в сім'ї, а сам також навчався і багато працював. Зараз є головою районного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", бировом ромського табору і депутатом селищної Великоберезнянської ради. Його організа-торський хист і вмілий підхід до дітей стали першим поштовхом до обрання мною професії медика.

- Іванко, згадайте своє дитинство і роки, коли навчалася в медичному училищі.

- Моє дитинство минуло, в основному, у Великоберезнянському ромському таборі, в якому я народилася 24 січня 1983 року. Навчалася у місцевій школі-інтернаті. Після закінчення 9 класів поступила в Ужгородське медичне училище "Центр-медик". Допомогало мені вчитися культурно-просвітнє товариство "Романі Яг". Спочатку хвилювалася, що буде важко засвоювати наукові предмети, які нам викладали в

училищі. Ночами надолужувала те, що не встигала вдень. Практичні заняття не пропускала ніколи, старалася все зрозуміти і набути практичні навички. Було тяжко, інколи розчаровувалася, а потім терпеливо долала труднощі, вчилася, просила поради в однокурсників і успішно рухалася вперед. Згодом усе пішло своїм руслом. Здобувши професію медсестри після трирічного навчання у "Центрі-медик" в 2001 році, я звернулася до головного лікаря районної В.Березнянської лікарні щодо влаштування на роботу. Хвилювалася, що мені як ромці відмовлять. Однак головний лікар чуyno поставився до мого прохання і відразу попросив написати заяву. Другого дня я вже була зарахована і проходила медичний огляд. Мене призначили медсестрою у лабораторію до прекрасного спеціаліста і доброї людини - завідувачою лабораторією Ганни Михайлівни Багаровської. Стажування тривало два місяці, поки мене допустили до виконання аналізів хворим. Працюю вже другий рік. Довіру лікарів намагаюся виправдати. Та мою працю нехай оцінить завідувач лабораторією, - посміхаючись зауважила.

- Ганно Михайлівно, будь ласка, висловіть свою думку про Іванну Тирпак.

- Ніхто не думає, що ромка буде така старанна, вчлива і працелюбна. Ця дівчина ніколи не

відмовляється від дорученого їй, реагує на мої зауваження спокійно, дотримується усіх вимог на роботі, пунктуальна, колепальна зі співробітниками. Іванка читає багато наукової літератури, дотримується медичної етики, чуyna до хворих. Основне, що вимагається від неї, - це точність і якість виконання аналізів. Вона з цим справляється добре. Сестричка користується повагою у хворих і співробітників колективу, в якому працює.

Іванна спокійно слухала характеристику про себе, а потім не втрималася і промовила:

- Не перехваліть мене, Ганно Михайлівно! Мені здається, що не повністю себе розкрила і маю працювати ще краще.

- Не хвилюйся, Іванно, - вступила у розмову заступник головного лікаря Ярина Федорівна Кич, - це все правда. Ти сумлінна працівниця. Днями у нас відкривається медпункт для ромів, і як говорили, плануємо залучити тебе туди працювати.

- Чи хочете там працювати, Іванно?

- Якщо відкриють медпункт для ромів, то буду працювати і там, і в лікарні. Бо я тут звикла, "вписалася" в колектив і багато чому можу навчитися. А у медпункті буду рада допомагати ромам.

- Ми задоволені, що в нас є свої медичні працівники з числа ромського населення, - зауважив начальник відділу охорони здоров'я Михайло Михайло-

вич Попович. - У В.Березному проживає близько тисячі чоловік. Крім Іванни Тирпак, в селищній лікарні працює медсестрою ще одна ромка - Василина Тирпак, яка зараз перебуває в декретній відпустці і невдовзі вийде на роботу.

У нас розроблена районна програма "Ромське населення", куди входить, крім іншого, й створення медичного пункту на території компактного проживання ромів. Медичні працівники з числа ромського населення тут дуже необхідні. Медпункт, який незабаром буде відкрито, увійшов одним із пунктів у проєкт "Ромська жінка" спільно з медичним закладом "Центр здоров'я" громадською ромською організацією "Ром Соц". Допомогу надаватиме Мережа Нідерландських благодійних фондів для країн Центральної і Східної Європи. Ми виграли грант. Тому завдяки цьому проєкту ромі матимуть свій оздоровчий заклад, де лікуватимуться діти, вагітні жінки і люди похилого віку, а ромські працівники тут найбільш потрібні. Добре було б мати і ромських лікарів...

- Пані Іванно, яка ваша заповітна мрія на майбутнє?

- Мрію стати лікарем. Я дуже терпляча і можу наполегливо вчитися, але лише недавно реально почала про це думати. Хоч, щоб ромі мали свого лікаря...

Інтерв'ю взяла
Валентина Опаленик

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

Білий камінь з чорної катівні

ПІД ЧОРНОЮ ГОРОЮ -
РАДІСТЬ І ГОРЕ

Сиділи в невеличкій кімнатці квартири Параски Калманівни Беркі. Вона повагом оповідала. А коли вийшла, причинивши трохи двері, в світлицю пошукати документи, які нас зацікавили, перекинулися кількома словами про той трижовний дзвінок із Виноградова, коли наш позаштатний кореспондент повідомив про подію, яка здавалася неймовірною: лікар швидкої допомоги при транспортуванні жінки до лікарні жорстоко побив хвору на серцевий напад.

Тоді вдалося в'язати цей факт, допомогти жінці прийти в нормальний стан, а про нею в білому халаті написали в "Романі Яг" від 15 червня 1999 року, в газеті ще з обласним статусом.

Що ж привело нас на вулицю Миру? Найперше, хотілося записати у одній з найстаріших жительок міста (1916 року

народження) про пережите нею. Адже це унікальна людина, яка береже у своїй пам'яті колодазь ромської мудрості, набутої нею та її поколінням. І не лише.

Мені було 16 літ, коли одружилася з одним із найвідоміших музикантів - Карлом Беркі. Хоч був ще молодий віком, але про нього вже знали, бо працював із популярними колективами. Тоді я жила у Шаланках. Батько мав працювати руки, був мурником, звів не один будинок. Коли посватався до мене Карло, а батько його знав, бо, крім того, що був добрим мурником, він ще й мав славу доброго музиканта, то дав згоду, правда, отримавши її від мене.

Життя складалося ніби добре. Родина поповнилася багатьма дітьми. Проте, згодом родинний спокій порушила війна. Чоловіка, разом з іншими молодими ромами, як уже тепер знаємо, послали на будівництво військових укріплень у горах під назвою "Лінія Арпада". Вдома почалося напівголодне життя, яке і стало причиною смерті маленьких дітей.

Жили ми в будинку по вул.Станційній у Виноградові, куди нас запросили євреї. Їх вивозили. Сподівалися, що ненадовго і зможуть повернутися у дім, де все буде збережено.

- На моїх очах трапилася історія, яку і досі не можу забути. Кілька днів поруч на станції стояв ешелон, який був заповнений євреями. Серед них був і господар нашого будинку. Сусідський хлопчик кидав тим людям, котрі були в ешелоні, хліб, інші продукти. Вони були закуплені за гроші тих, хто жив в цьому будинку. Зненацька почувся постріл. Куля влучила прямо в серце хлопчика. Він, як підкошений впав.

Потім птілерівці заборонили забрати тіло хлопчика. Він лежав навидноті весь день, аби інші мали науку: за подібне їм теж буде така смерть.

ЗАХИЩАТИ РОМІВ — ЖУТИСАРАС ЛЕ РОМЕН —

ЧИ ЗАХИЩАЄ СУД РОМІВ?

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

Гості з Європейського Союзу та ERRC говорили і про те, що існує велика кількість документів, які стосуються судового захисту, прийнятих на міжнародному рівні. Ті з них, що ратифіковані Україною, є частиною національного законодавства нашої країни, і до них потрібно звертатися.

Червоною ниткою проходила у виступах голови товариства "Романі Яг" А.Адама, керівників ромських товариств "Романо Дром" О.Бузни (м.Миргород) та "Неве Рома" М.Іванової (м.Чернігів) думка про те, що ромів ще й досі, у нашому цивілізованому начебто суспільстві, бояться оскаржувати свої справи через суд. До того ж, дуже мало справ взагалі доходять до суду, де роми могли би захищати свої права. Проте, коли заводиться справа на рома, тоді вже вона доводиться до самісного кінця, незважаючи на те, що обидві сторони погоджуються на "мирову". І звичайні ромів засуджують, що називається, по максимуму, що свідчить про не завжди лояльне ставлення судового захисту до ромського населення.

Про це говорили у своїх виступах голова товариства "Романі Яг" А.Адам, керівники ромських товариств "Романо Дром" О.Бузна (м.Миргород) та "Неве рома" М.Іванової (м.Чернігів) та інші учасники семінару.

Правові та соціальні проблеми, з якими зустрічаються ромів в

Україні, актуальні соціальні питання - основа виступів голови ромського товариства "Аме Рома" В.Бамбулі (м.Золотоноша), редактора газети "Романі Яг" Є.Навроцької. Роль юристів та правозахисних організацій у судовому захисті на стороні ромів висвітлювали голова ромського товариства "Бахтало Дром" (доповідь "Правозахисна робота представників громадських організацій та адвокатів у досудовому розслідуванні", С.Єрмошкін (м.Одеса), адвокат правозахисного центру "Романі Яг" В.Дідичин (м.Ужгород) та інші.

Про проблеми взаємодій ромів і правоохоронних органів вели мову юрист правозахисного центру "Романі Яг" М.Літавий (м.Мукачеве), голови ромських товариств "Ромен" М.Матушенко (м.Харків) та "Терні зор" В.Кириченко (м.Бровари) та інші.

Активну участь у семінарі взяли головний консультант Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини В.Кузьо, експерт Національного інституту стратегічних досліджень Президента України (Закарпатський філіал) І.Вашкеба та провідний спеціаліст відділу у справах національностей та міграції Закарпатської ОДА М.Гаврилешко.

У роботі семінару взяв участь заступник голови Закарпатської облдержадміністрації Іван Рогач.

Наш кор.

У театрі "Романс"

цікавляться правозахистом

Однією з учасниць міжнародного семінару була заступник директора Державного музично-драматичного театру "Романс", відомого як у нашій країні, так і за кордоном, яким керує заслужений артист України Ігор Крикунов, Світлана Яценко-Соколова.

- Пані Світлано, ви займаєтесь культурою, але чомусь приїхали на семінар про судовий захист прав людини. Це - зовсім інша проблематика. Що вас спонукало до участі в семінарі - просто цікавість чи потреба?

- Людям мистецтва також конче потрібний "лікбез" з права та правозахисту. А мені як адміністратору доводиться стикатися з різними соціальними проблемами, які час від часу виникають і які потрібно вирішувати. До того ж, дуже корисно знати, які є міжнародні документи з захисту прав людини та її свобод. Крім того, однією з тем цього семінару була розмова про державну програму "Роми України", про те, як ця програма буде реалізовуватися.

- А у вас, у Києві, вона вже почала діяти?

- Про весь Київ не беруся говорити, а про наш художній колектив скажу. Вважаю, що держава (за програмою чи без неї) повернулася до нас обличчям.

Відрядно, що в нинішньому році ми стали державним колективом. Це означає, найперше, державне фінансування, підтримку держави у всьому.

- А чи є ще в Україні державні ромські художні колективи, адже їх у нас чимало?

- В Україні, дійсно, багато професійних творчих колективів, наприклад, ваш ужгородський, у Харкові є прекрасна студія, у Новоград-Волинську, в Дніпропетровську дуже цікавий ансамбль "Душа моя" та інші. Але ми - єдиний поки що в Україні державний театр. У цьому році в нас були дві великі дати. На головній сцені країни в Палаці культури "Україна" ми відзначили 10-літній ювілей нашого театру і 50-річчя нашого керівника Ігоря Крикунова.

- Про ці події, як і про досягнення вашого чудового ромського колективу, наша газета "Романі Яг" писала неодноразово. Можливо, поділіться з її читачами і своїми проблемами? Вам як заступнику директора вони добре відомі...

- За 10 років існування наш творчий колектив, справді, досяг чимало. А про проблеми не хочеться говорити. Вони є у всіх театрах, ансамблях тощо. Якщо ж коротко, то основне - матеріальна база, концертні майданчики. Раніше творчі колективи надіялися

на філармонії, бо ж філармонії організували виступи, вистади, гастролі. Тепер кожен виживає сам. Ще одна гостра проблема - це проблема драматургії театрів, особливо наших ромських. Ігор Крикунов зараз ставить речі на стику двох культур - ромської та української. Одна із вистав "Циганка Аза", наприклад. Він "підтягнув" у наш театр також українських та ромських виконавців. У нас працюють як ромів - Діма Клімашенко, так і українці - Оксана Хожай, Ані Лорак, які розмовляють у спектаклях ромською мовою. Ані Лорак співає ромські пісні у виставах...

Отже, кожен вирішує загальні проблеми по-своєму.

- Пані Світлано, чи підтримує ваш театр творчі зв'язки з іншими творчими колективами?

- Звичайно. Ми зв'язані з московським ромським театром "Ромен" (до речі, Ігор Крикунов працював у ньому 13 років). Не б'є жодного свята, коли б вони не були у нас, а ми - у них. Достатньо тісні зв'язки наш театр має з театром "Праліне" з Німеччини. У минулому році, як вам відомо, ми були учасниками V фестивалю мистецтв "Закарпатська весна". Хочемо брати участь і у наступних ваших фестивалях; вони проходять цікаво і плідно. Є також плани обміну гастролями з деякими художніми колективами України.

Планів чимало, дай Боже усі виконати.

Інтерв'ю взяла

Людмила Кудрявська

Слухати - не переслухати господиню. Правдиві її оповіді. Розміри газетної публікації не дозволяють їх викласти повністю. Але ми всі її захочували. Бо це - безцінне. Лиш дивувалися тій пам'яті, гостроті спостережень, якими багата ця немолода вже ромка.

І хоч переступила вже 87 рік, та на обличчі сліди колишньої краси, яка привабила талановитого музиканта ще у юні роки, охайно одягнена, намагається сама впоратися і по господарству.

- Тільки от біда - було 47 гривень пенсії. А чиясь жорстока чиновницька душа зробила усе, аби її зменшити до 30 гривень.

Була субота, коли ми гостювали у Беркі-нійни. Але думається, що ми ще навідаємося у владні коридори Виноградівської райдержадміністрації, подивимося в очі чиновнику чи чиновниці, які познущалися над жінкою, котра прожила велике життя, де болючою сторінкою є Голокост.

І ще про багато чого розказала. Жилося у тому будинку, полишеному євреями, і голодно, і холодно. Та тягар від того проживання і досі муляє душу. Бо не повернулися господарі, дець їх попіл літає в Освенцимі.

Чоловік Беркі-нійни повернувся додому виснаженим, хворим. А все ж радість - повернувся! Однак, яким сумом пройнялося його серце, коли дізнався про смерть своїх кровинок.

- Більше дітей я не народила, - стає знову до розмови невеличка на зріст, худенька, жвава пані Параска. - А жалкую, бо дуже любила дітей і цю любов перенесла на малечу родини, сусідських. У нашому домі не вщухав дитячий щебіт. Бувало, що й чоловік брав скрипку й дарував найкращу музику. Приходили слухати й поважні батьки родин.

А ще мріє пані Параска про час, коли матиме можливість підлікуватися, відпочити... у санаторії, одному з тих, яких так багато на Закарпатті. Навіть є у районі...

- Добре, що хоч продукти видають старшим людям. А чи дочекаємося грошової компенсації ми, ті, хто пережив Голокост, не знаю... Мій чоловік вже відійшов у другий світ, багато ровесників та й народжених у пізніші роки.

Під Чорною горою, яка нині ніби золотом вкрита, - почути про радість і горе. І так нам хотілося, аби ця - поважних літ ромка - дочекалася кращих часів. Бо стане Україна на ноги, збагатіє - і це зразу стане відчутним і в тісних кімнатках по вулиці Миру.

З розповіді Параски Беркі, 1916 року народження, жительки м.Виноградів

НАШ ОBOB'ЯЗОК КАДО АМАРО ЧАЧІПЕ

Олександр Молчанов: "ШУКАЙМО ВИХІД"

Нелегке дитинство випало на долю малого рома Олександра. У два роки він став круглим сиротою і виховувався в дитячому будинку на Харківщині. Середню школу закінчив у Краснодарському краї в 1990 і, маючи трудовий стаж на шахтах Донбасу, поступив у Ярославський державний університет на юридичний факультет. По закінченні вузу працював помічником прокурора у м.Ярославль, а через чотири роки став адвокатом Ярославської обласної палати адвокатів (Росія).

На міжнародний семінар в Ужгород приїхав за запрошення голови товариства "Романі Яг" Аладара Адама. У ході роботи семінару він вирізнявся своєю допитливістю й активно брав участь в обговоренні кожної доповіді і виступіє учасників семінару. Його зауваження, коментарі, запитання були слушними і доречними. Відчувалося, що здобув хороше знання і є професійним адвокатом. Під час перерви я попросила його відповідати на кілька питань.

- Олександр Анатолійовичу, чи ви є патріотом ромської громади і чи захищате їхні права в процесі своєї діяльності?

- На сьогодні я провів близько двох тисяч громадянських, кримінальних і адміністративних справ Російської Федерації і України. Приблизно 70% з них - справи за участі представників ромської національності, котрі проходили як затримані, підозрювані, обвинувачені, підсудні позивачі і відповідачі.

Займаюся справами, пов'язаними з міліцейським свавіллям, правими порушеннями правоохоронних органів - тими, у яких беруть участь правоохоронні органи як обвинувачені підсудні. Наведу приклади. Ось хоча б так зване Псковська справа Фатіми Александрович.

Ромка Ф.Александрович була затримана працівниками міліції Псковського УВС, а пізніше її тило було знайдено у внутрішньому дворі УВС Псковської області. Жінка звинувачувалася у крадіжці гаманця. Якихось доказів звинувачення щодо її крадіжки в справі нема. На

прохання родичів я займався справою загинув. Справу закрито за фактом смерті Фатіми. Захист Александрович помагає в тому, щоб винести виправдане рішення по її справі, тому що юридично злочин не встановлений і не доказаний.

Або інші випадки, який стався з ромом Єрьоменком, котрого затримали працівники міліції м.Химки Московської області. Під час досудового розслідування Єрьоменко загинув. Працівниками експертизи встановлено, що роману було заповнено тяжкі тілесні ушкодження, які не були сумісні з життям. Прокуратура м.Химки

пред'явила звинувачення міліції за ст.111 п.4 ККРФ (нанесення тяжких тілесних ушкоджень). Однак вирішити позитивно або реально цю ромську проблему неможливо. Роми знаходяться в такому становищі невпевненість, беззаконня, незахищеність. Ром - означає злочинець. І ця форма діє до цього часу. Доступ до реального правосуддя дорівнює нулю. Шукаймо вихід.

- Чи існує, на ваш погляд, вихід щодо справедливого юридичного вирішення ромських проблем?

- Відрадно, що в Україні, а особливо на Закарпатті, діють громадські правозахисні організації по захисту ромів. У Російській Федерації таких комітетів нема і відкривати їх не дозволяють. Усіх ромів відсилають у звичайні юридичні консультаційні пункти. Тому назрала необхідність реально створювати правові центри як на регіональному, так і федеральному рівнях, першочерговим завданням яких повинна стати повноцінна кваліфікована юридична правова допомога по кримінальних, громадських і адміністративних справах як окремим представникам ромської меншини, так і

ВПЛИВАТИ НА СТАНОВИЩЕ РОМІВ

У роботі міжнародного семінару-практикуму щодо судового захисту прав людини і міжнародних та національних судах, організованому культурно-просвітнім товариством "Романі Яг" спільно з Європейським центром прав ромів, який днями проходив в Ужгороді, взяли участь не тільки представники з України, країн СНД, Болгарії, а також із Європейського центру ромів, що знаходиться в Угорщині, зокрема такі, як Бранімір Плеше, Іштван Феньвеші, Енрі Добруші, Павло Пушкар з Європейського суду.

З одним із них, Іштваном Феньвеші, вихідцем із Закарпаття, талановитим співробітником відділу публікацій та досліджень Європейського центру прав ромів, мені поталанило поспілкуватися і дізнатися про заходи, що проводяться у Європейському центрі щодо захисту прав ромів, які існують у цілому світі. Свою розмову я намагався спрямувати в русло, звідки випливали б інформація про можливий справедливий судовий захист в Україні і як його досягти шляхом допомоги представників Європейського центру прав ромів.

- Такий міжнародний семінар, де беруть участь професійні ромські юристи, - уже велике досягнення, - зауважив Іштван Феньвеші. - Сподіваюся, що у процесі семінару колеги почерпнуть для себе більше інформації і засвоють практичні навички. Адже тут зібрані ті професійні юристи, які в цьому зацікавлені, а також спроможні вести активну боротьбу з дискримінацією ромів і за поліпшення правового становища.

З нового року набере чинності великий юридичний проект, який був поданий у Європейський Союз. Він дасть можливість внести професіоналізм у діяльність уже існуючих організацій і дасть поштовх правозахисному спрямуванню. Було створена єдина мережа з 11 ромських правозахисних організацій, які проведуть моніторинг, юридичні консультації, ефективний захист у судах та боротьбу з пересудами про ромів, які пронизують сучасне суспільство.

Наша організація має вузький профіль - це правовий захист ромів. Відстежуємо випадки і тенденції за порушень прав ромів, таких, як право на відсутність тортур, на отримання належних житлових умов і медичного обслуговування, позбавлення пригнобленого нелюдського ставлення тощо. Головне - це боротьба за те, щоб основні права ромів в Україні, як і в інших країнах, де ми працюємо, дотримувалися як представниками влади, так і громадянами. Цей напрямок полюбив, але вповнено покладає шлях до такого суспільства, в якому стане реальною механізмом, що коли право рома порушиться, то це матиме певні наслідки: притягатимуться до відповідальності ті, хто порушив ці права. Це не мара - це система, що існує в цілому світі.

У тих суспільствах, які вже пройшли шлях демократизації та забезпечення основ прав і свобод, вже існують і спрацюють ті механізми по захисту прав людини, які дають можливість на

справедливий судовий захист. В Україні це треба пройти цей шлях. Через такі семінари наш Європейський центр намагається дати правильний напрямок для юристів та правозахисників, котрі працюють у сфері захисту прав ромів в Україні.

Плануємо організувати тренінги для новостворених юридичних осередків з кожної спеціальності окремо (юристів, консультантів, спостерігачів), з метою підвищення професійного рівня. Керувати цією роботою буде Європейський центр спільно з товариством "Романі Яг".

- Пане Іштване, які результати передбачає отримати від запланованих у проекті заходів?

- Головною метою цього проекту - вплинути на загальне правове становище ромів в Україні. Робитимемо відбір правопорушень у такому напрямку, щоб створити прецеденти (показові справи). А це значить, що коли, наприклад, в регіоні систематично

громадським організаціям ромських общин.

Важливим фактором є необхідність освіти як фундаменту зростання національної самосвідомості, створення комунікативних відносин взаєморозуміння і доброзичливості. А культурно-просвітнє товариство "Романі Яг" є прикладом для інших ромських організацій й основою громадського взаєморозуміння, доброчинності щодо ромського народу.

- Олександр Анатолійовичу, яке у вас залишилося враження від проведеного міжнародного семінару?

- Я вдячний тим, хто запросив мене на цей юридичний форум. На семінарі відбувся широкий обмін думками щодо правової юридичної допомоги ромській громаді. Були наведені реальні приклади дискримінації, протиправних дій, вчинених представниками правоохоронних органів щодо ромського народу. Вирішити наболілі проблеми можна тільки тоді, коли ми спільними зусиллями за допомогою Європейського центру прав ромів створимо свої юридичні центри, в яких працюватимуть кваліфіковані спеціалісти і даватимуть законну відсіч усім тим, хто принижує ромську гідність. Такі семінари треба проводити частіше.

Валентина Ткаченко

Конвенції мають працювати

Мargarita Iлієва, адвокат, юридичний спостерігач Європейського Центру з захисту прав ромів у Болгарії, виступила на семінарі з доповіддю "Важливі міжнародні стандарти у сфері заборони расової (етнічної) дискримінації".

Вона роз'яснила ряд положень Міжнародних конвенцій, а також розповіла про роботу Європейського Центру з захисту ромів та Європейського Суду. Конвенція - живий інструмент, який змінюється в процесі повсякденного життя, - зазначила вона. - І ті законодавчі акти, які застаріли чи мають негативний вплив на етнічні групи або несуть у собі хоча б натяк на дискримінацію, мають бути державою скасовані найближчим часом. Цього вимагають прийняті Конвенції. Адже держава, насамперед, зобов'язана забезпечити результат антидискримінації".

Млієва зупинилася на формах порушення гідності ромів, нехтування їх правами, створення пригнобленого становища для них, коли не надаються соціальні послуги - у сфері охорони здоров'я, освіти, отримання пристойного життя тощо.

Прийняті в різні роки Конвенції з захисту прав ромів виробили найголовніші міжнародні стандарти. Іх потрібно знати і вміти ними користуватися, наголосила адвокат.

Людмила Кудрявська

Розмову вела
Валентина Опаленик

"Я готовий у вогонь за людину" "Ме джав анде яг пала мануш"

Радость моя
Радость моя -
Юные годы:
Кочевая жизнь -
Дарила
Свободу.
И рабстворялась
Юность
На лонах природы
Годы вы годы,
Куда вы спешили?
В дорогах прелетных
Судьбу мне вершили.

(Порт-Артур, 1947)

З Іваном Тихоновичем мені вдалося познайомитися через відомого в Скатеринбурзі виконавця ромських пісень Олександра Іванова, який побував у Курганській області і там зустрівся з цією чудовою людиною.

Іван Тихонович народився в традиційній ромській родині в 1920 році. Батько був відомим по всій окрузі ветеринаром, мати була співачкою і працювала в одному з міських театрів м. Челябінська. До війни родина Степанових жила там.

Після отримання середньої освіти Іван Тихонович закінчив училище і став працювати вчителем початкових класів в одній зі шкіл. У 1939 році поступив у військове училище по підготовці розвідників і, достроково закінчивши його, був зарахований у 12 гвардійську дивізію, 29 гвардійський полк як командир розвідки. У складі другого Українського фронту воював на Курсько-Орловській дузі, у 1945 святкував з усіма перемогу в Москві.

Та на цьому військовий біографія Івана Тихоновича не закінчилася. У тому ж 45-му його відправили в Монголію, де формувалася 39-та армія, тут він продовжив службу як заступник командира розвідки цієї армії. Тільки в 1947 році через поранення був демобілізований додому. Продовжив роботу в школі, викладав військово-справу для старшокласників. У 1962 році закінчив інститут - історичний факультет, продовжуючи працювати в школі. Загальний вчительський стаж Івана Тихоновича - 29 років. У його віршах відбитий зв'язок часів, долі і поколінь героїчних сторінок історії Росії. Однак найголовніше - в них відчувається нестримна любов до людини, до Батьківщини і свого народу.

На світліни: Іван Тихонович Степанов - уральський поет, ветеран ВОВ.

Аладар Адам

Нещодавно в столиці України гостював відомий ромський громадський діяч, поет, доктор філологічних наук, знаний як перекладач Біблії ромською мовою Вальдемар Калінін, який живе і працює в Лондоні. Наш київський кореспондент попросив гостя з Великобританії відповісти на кілька питань, що цікавлять читачів "Романи Яг".

- Торік у цей час ви приїздили до Києва і ось нинішній приїзд сюди. Якщо це не діловий секрет, то які справи ви тут вирішуєте?

- По-перше, я прибув до славного міста Києва, щоб побачитися і поспілкуватися з літературознавцем ромської літератури, поетом і перекладачем Степаном Келаром, з ромським поетом Міхею Козимиренком, з ромським громадським діячем Володимиром Золотаренком. По-друге, мій приїзд пов'язаний з тим, щоб допомогти біблійній місії Хосанна в Києві організувати звукозапис на касети ромською мовою "Нового Заповіту".

- Ви переклали ромською мовою повний текст "Нового Заповіту", а також "Псалми" та "Притчі". Все це видано однією книгою. Хотілося б дізнатися, що спонукало Вас на таку богоугодну справу. Які почуття залишилися по завершенні цієї роботи: задоволення, відповідальність? Які труднощі були при перекладі? Де й коли видано перекладене вами "Святе письмо", як воно розповсюджується?

- Питаєте, що спонукало мене взятися за переклад Біблії, очевидно, це поклик Бога. Мій переклад, про який ви згадали, що включає "Новий Заповіт", "Псалми" та "Притчі", видано християнською місією в Німеччині (місто

Ділленбург). Я й зараз продовжую працювати над Біблією. Переклавши "Старий Заповіт", я завершив переклад усієї Біблії. Тепер переглядаю чернетки перекладу, редагую і вдосконалюю текст. А труднощі при перекладі загальновідомі: це нестача ромських слів при перекладі тих або інших біблійних термінів. Безумовно, я намагався зберегти в перекладі всі особливості і нюан-

- Плідним є наше співробітництво зі Степаном Келаром. Адже, зараз ми з ним працюємо над укладанням антології ромських поетів XX століття. Це буде двомовне видання, тобто разом з текстами творів ромською мовою буде подано й переклади українською, які робить С.Келар. Зроблено вже багато. Кожна наша зустріч надихає на подальшу працю.

ПЛІДНІ ЗУСТРІЧІ, ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ ЛАХО АРАКГАДІПЕ, ЛАЧІ БУВТІ

си оригінальних текстів, з яких перекладав. А це оригінали давньогрецькою мовою та мовою іврит. Водночас з перекладом я працював також над складанням ромсько-російсько-англійського словника Біблії, в якому пояснює значення багатьох біблійних слів і термінів, адже, як відомо, багато епізодів Біблії побудовано на аллегоріях. Роботу над цим словником невдовзі буде завершено. На превеликий жаль, ромська мова повільно, але певною мірою перестає функціонувати, особливо у великих містах. Це мені добре відомо, адже доводиться бувати в багатьох країнах Європи. І, як це не прикро, процес цього вимирання особливо помітний в Україні, тут він йде набагато швидше, ніж в Росії, Білорусії та країнах Балтії.

- В середовищі інтелігенції, в творчих та наукових колах країн Європи та СНД ви відомі також як ромський поет та літературознавець. Як у вас найближчі творчі плани в літературній сфері?

- Буваючи в нашій країні і, зокрема, в Києві, ви, безумовно, зустрічаєтесь з представниками ромської громадськості, в першу чергу з діячами культури, освіти? Які зустрічі і з ким відбулися у вас цього разу?

- Взагалі в Києві у мене були зустрічі з різними людьми, однак щодо ромської інтелігенції, то цього разу я обмежився спілкуванням з Міхею Козимиренком та Володимиром Золотаренком.

- Чи знайома вам всеукраїнська ромська газета "Романи Яг" і це хотіли б ви побажати колективу та читачам?

- Так, мені знайома "Романи Яг", і це чудово, що є така ромська газета. Я щиро зичу колективу редакції стійкості та успіхів, а головне - здоров'я в кожному працівнику. Хотілося б, щоб газета більше публікувала подібного діалекту українських ромів-сервів, а не лише діалектом келдарів. Останній починає повсюдно димувати.

Вл. кор.

НЕВІДОМІ СТОРІНКИ

ІСТОРІЯ НАЙ ПГІНДЖАРДЕ ЛІЛА

Європейська історія ромів описана достатньо широко. З'являються групові монографії на кшталт "Роми Чехії вчора і сьогодні", "Історія цыган. Новый взгляд". Проте історія про міграцію ромів у Азії абиена набагато гірше. В першу чергу, це пов'язано з відсутністю освічених ромів на цих територіях, з одного боку, а з іншого - з несприятливим вивченням даної тематики для дослідників. Тому опублікована наукова праця співробітника університету міста Нанкай (Китай) Яна Жі Юї заслуговує на увагу. Пропонуємо читачам скорочений варіант публікації, перекладеної китайської Ху Фей на Діско Ландсбергером.

Коротка довідка

Династія Юань була заснована представником монгольської династії Кубла Ханом. Носії ромського етносу відомі в цей час під назвою люлі (луоулі), що є загально визнаним фактом. В основному вони мігрували разом з мусульманами, які потрапляють в Китай.

В період правління династії Юань існувало велике об'єднання людей, яке розмовляло на арабській мові "гуї". А вже у рамках цієї спільноти "гуї" знаходилася значна група осіб під назвою "луоулі" (люлі), яка і стала об'єктом даного дослідження.

В IV томі "Хронології династії Юань", червнем 1343 року записано: "Понад 500 гуї цілі перейшли ріку і грабували в окрузі Ії, окрузі Хан у цьому місяці". Сталося це під час третього року правління імператора Жиженга. Японський вчений Тасакі Йоримічі, пояснюючи цей запис, цитує його у своїй відомій книзі "Міграція і розвиток китаїв Мохаммедистану". Вірогідніше, сло-

ва гуї цілі походять від персидського слова люлі (цілі), назви племен, що кочують, і означає "кочівник, волюцюга, жибрак". Проте більш чіткого визначення вчений Тасакі Йоримічі не дає. На персидській мові, зокрема, у персидсько-англійському словнику, виданому в 1977 році, вказуються такі значення слова люлі (луоулі, люлі), як "хоробрый, неважливий, безсоромний, співак, вуличний жибрак, гарний, тоненький, назва окремого роду птахів". Англійський експерт по Іраку, автор ряду книг по цьому регіону, Мінорскі визначає слово "лурт", як одну з назв перських ромів.

Як вважає автор монографії, люлі прибули в Китай, вірогідно, з Монголії після того, як інша частина імігрувала на Захід. Вони, можливо, досягли Китаю у період піку міграції.

Одним із перших з'являється запис про провінцію Ченгзонг на шостій річниці правління імператора Дад з династії Юань (1302 р.). Але, ймовірно, деякі представники ромів були тут і у попередні

роки. Це набагато раніше, ніж була зафіксована поява ромів в Європі, особливо в Західній Європі. В той час поняття "циган" ще не існувало. Проте у двох хроніках "Записки Ченгзонга" та "Відомості про різні види" часто згадуються люлі, які були розселені у всіх районах Китаю і проживали спільно, великими общинами. В іншому документі хронології династії Юань - "Записки Шунді", повідомляється, що багато люлі проживали в районах Шаанкі та Гансу.

Тривалий час перебування ромів у Китаї підтверджується і топографічними назвами. Так, у районі дислокування Нової Четвертої Армії у період анти-японської війни, її штаб був розташований у селі Люлі в Центральному Китаї.

Таким чином, китайський професор, який проаналізував хроніки династії Юань, з'ясував, що вперше роми з'являються у межах округу Гансу, а пізніше в окрузі Ганьчжоу. Іх поява була зафіксована як поява людей, що мігрують. Автор подає і кілька назв (самоназв) мігрантів: люлі, лілі, гао, гаондан та розповідає про засоби пересування китайською територією на спеціальних возах протягом майже 700 років. Перші відомості про прибульців належать до 6 року правління династії Дад (1302 рік).

Зараз важко диференціювати ромів у Китаї, через те, що немає жодного академічного дослідження на цю тему.

Підготувала Олена Бойко

Романе чаціне Ромські приказки

Со предждвділїям, джанас, ай со предждага, джанел ча о Дел. Ми знаємо лиш те, що прожили, але як будем жити далі, знає тільки Бог.

Пгуч ла датар, саво чгаворо екшукаредер, пгенела: міро.

Спитай у матері, чия дитина найгарніша, скаже: моя.

Джувлі біо ром, сар е лавута біо вонос.

Жінка без чоловіка, мов скрипка без смичка.

Сар джанес маро те чгїнен, авка джанес бувті те керен.

Як вмїш хліб нарзати, так вмїш й працювати.

Екпгаредер гін те джївен сар мануш.

З усього найважче жити як людина.

Марел о Дел марел, кас камел те марел.

Карас бог, карас кого захоче.

НА ЗДОРОВ'Я

ЛЮДИ СПОКОНВІКУ КОРИСТУЮТЬСЯ ЛІКАРСЬКИМИ РОСЛИНАМИ

Про цілющі властивості багатьох рослин знали з давніх-давен і роми. Свої знання вони передавали дітям із покоління в покоління. Тому з в'язанками ромашки, звіробою, деревцю тощо їх часто можна бачити на ринках. Вони ввічливо пропонують покупцям лікарські рослини і тим самим заробляють гроші на свої потреби.

Подасемо коротку характеристику лікарських властивостей ромашки лікарської і звіробою звичайного.

Ромашка лікарська

Настій суцвіття ромашки використовують як протизапальний, потогінний засіб, він збуджує апетит, знімає різкі болі органів черев-

ної порожнини, зменшує утворення газів і кишкової. Квітки ромашки входять до складу лікувальних чаїв, їх використовують для полоскання горла, лікування очей і ромашання ран. У настій з квітів ромашки купали дітей, щоб шкіра була чистою і гладенькою.

Звіробою звичайний

Найцінніший звіробою використовують при хворобах печінки, жовчочокам'яній хворобі, проносах, при розладах нервової системи, при нічному нетриманні сечі у дітей. А звіробою олію застосовують при опіках, гоніян ран тощо. Настій звіробою ефективний для полоскання ротової порожнини при неприємному запаху з рота.

Поради від Раги
Драбаріне кгаїтаре Рага
з 26 листопада по 9 грудня

Овен - фінансові справи підуть непогано, але витрати можуть значно перебільшити прибуток. Займіться справою, яку ви відкаляли надовго. Зустріч із давніми друзями підніме вам настрої. А от молодшим членам вашої родини потрібна допомога. Одягайтеся тепліше, особливо бережіть нірки.

Телець - ті маленькі хитрощі, які ви собі дозволили, стали відомі вашим колегам, тому ситуація складеться не дуже приємна. Матеріальне становище поки що стабільне, є надія, що так буде і далі. Тільки не бажано витратити все зразу. Ноги - ваше слабке місце.

Близнята - деякі непорозуміння стануться у родині через гроші. На роботі ж - стосунки будуть хорошими, проте вони не гарантують високих заробітків. Слід перевірити органи дихання, зробіть рентген.

Рак - проблеми родичів, які і завжди, будуть вашими, але залиште собі час і на власні нові проекти. Ваш соціальний статус значно підвищився, і це накладає певну відповідальність. До того ж, буде багато охочих поплакатися на вашому плечі. Тримайтеся!

Лев - уважно ставтеся до інформації, що надходитиме до вас найближчим часом. Не вся вона буде точною. Дуже важко, але можливо налагодити ситуацію в сім'ї. Ваше уміння планувати дозволить зберегти нормальний матеріальний стан. Зверніть увагу на нервову систему.

Діва - знову може трапитись коротка подорож, але, якщо ви її відкладете, заробите гроші просто у себе вдома. Не дуже добрі взаємини виникнуть там, де ви зовсім не чекаєте. Зробіть для себе висновки, але не розривайте поки що цих стосунків. У родині все гаразд. Не беріть всі справи на себе, інколи доручайте їх тим, хто поруч: збережете здоров'я.

Терези - на вас чекає плідна співпраця з серйозними людьми, проте це спочатку не дасть прибутку. Гроші з'являться тільки від вашої роботи в автономному режимі. Особисті стосунки, хоча вони і перевирні часом, не виставляйте напоказ. Голова та судинна система - слабке місце наприкінці листопада.

Скорпіон - на початку грудня у вас буде бракувати грошей, та багато залежить від вашого сумління. Можуть раптом спалахнути давно забуті почуття, контролювати ситуацію - у ваших інтересах. Візит до лікаря-уролога поліпшив би стан вашого здоров'я.

Стрілець - почуття гумору допоможе вам пережити цей насичений подіями період. Не сприймайте серйозно своїх таємних ворогів, які стали явними. Родина підтримає вас, спілкування з дітьми та батьками допоможе втриматись на плаву. День народження у цьому році буде особливим. Здоров'я в нормі.

Козеріг - можливо, будете змушені звернутися до органів влади для вирішення гострого питання, але справа затягнеться. Дуже сприятливий період для нормалізації сімейних стосунків. Якщо родина отримає від вас деяку фінансову підтримку, ваш рейтинг від цього тільки зростає. На болі у суглобах та м'язах можна не звертати уваги. Думайте лише про кохання!

Водолій - приємно складуться стосунки з колегами, результат від співпраці вас задовольнить. Бажано не дратувати свою "другу половину". Якщо ви зараз налагодите роботу шлунка, це позбавить вас від серйозних проблем у майбутньому.

Риби - вдалий час для творчості. Музиканти можуть укладати серйозні контракти, що принесуть прибутки ще до Нового року. На тих, хто працює в громадському харчуванні чи займається торговельними справами, також чекає успіх. Що стосується особистого життя - вам навіть не доведеться докладати зусиль, вас кохають. Здоров'я не підведе.

РЕПОРТАЖ З КАТОРГИ

Якщо задуматися про те, який бік ромського життя найкраще зображений в західно-європейському мистецтві, то поза конкуренцією буде, звичайно ж, ворожіння. Сотні картин і замальовок присвячені одному й тому ж сюжету: темноволоса жінка тримає в руці долоно клієнта і пророкує лінію долі.

Прикро. Адже з XVI по XIX століття табори існували в умовах постійних репресій. Нещасних кочівників за одну лише приналежність до ромського народу страчували, засіли, калчили, відправляли на галери.

А художники нічого не помічали. Твори, присвячені тривиковому цукванню, можна буквально перерахувати по пальцях.

Один із таких рідкісних винятків - гравюра, створена в XVII сторічч. Вона зображує галерників на каторзі міста Марсель (серед цих людей з виголенними потилицями було тоді чимало ромів). Відомо, що родини засуджених селилися в передмісті

і час від часу ромки відвідували своїх чоловіків. Саме такий епізод на пристані зобразив французький художник Корнель де Ваель. Навряд чи звичайний сучасний глядач відразу здогадається, хто зображений на гравюрі. Але читачі нашої рубрики вже пам'ятають, що в

ту епоху не було ще ні намист, ні строкатих спідниць. Звичайно ж, ці босі жінки в сорочках і плащах через плече - ромки. А щоб розвіялися всякі сумніви, автор дає підказку. Одна з відвідувачок ворожить по руці офіцеру охорони.

У принципі, на гравюрі

не зображено нічого страшного.

Нікого не б'ють і не вишають. Але ми згадаємо, що засуджені роми - безневинні жертви расистських законів. І подумаємо про те, чи дочекаються кудлаті дітлахи того дня, коли їхні батьки вийдуть на волю. Хто знає? Терміни тоді давали величезні, а смертність на галерах була дуже висока...

Корнель де Ваель "Відвідування каторжників". Гравюра. XVII в.

"Ромська красуня-2003"

Лариса, 16 років, м. Коростень

Ольга, 18 років

Рада, 20 років, м. Вугледар

Редакція газети "Романи Яг" і надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі. Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

РОМИ СМІЮТЬСЯ

У рамі, як і в кожного народу, багатий фольклор: казки, легенди, пісні тощо. Та найбільше роми полюбляють гумор. Вони аміють щиро сміятися над людськими вадами та тупістю. Це допомагає їм долати всі життєві негаразди. Тому не дивно, що значну частину ромського фольклору складають гумористичні жести: веселі казки, небилиці, усмішки. Пропонуємо увазі читачів одну з таких каточок.

РОМ І РАКИ

Один поміщик дав своєму наймитові-рому кошків раків і звелів віднести цей дарунок іншому поміщикові. Разом з цим він дав ромові цидулку, в якій повідомлялося, скільки раків в кошику раків.

В дорозі ром стомився, присів на березі річки відпочити і заснув. Поки він спав, раки повиповзали з кошика в річку.

Прийшов ром до поміщика, подає йому кошків і цидулку. Той зазирає у кошик, а він порожній.

- Ей, цигане, тут нема раків.
- Невже, пане?
- Тіло невже, вороно? Ось у цьому папері твоїх хазяїн надсилає мені сто раків...

- Ой, як добре, пане, що вони на цьому папері, бо я гадав, що всі повтікали в річку.

Стенан Келар

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

СУП ІЗ МОЗКУ

500 г мозку, 40 г смальцю, 20 г вершкового масла, 10 г цибулі, 50 г борошна, 100 г вершків, 50 г винного оцту, зелень петрушки, сіл, перець за смаком

Мозок очистити від пльвіки, нарізати на кубики і покласти у смалець, в якому щойно обсмажили дрібно нарізану цибулю.

Окремо підготувати борошняне панурвання, залити бульйоном і варити 5 хвилин. Згодом додати туди мозок, проварити ще 10 хвилин й запровадити вершками. Під кінець додати зелень петрушки, вершкове масло, оцет, сіл та перець.

До супу подавати грінки з булочки чи хліба.

ЗУМІ АНДА ГОДІ

500 г годі, 40 г балано жиру, 20 г гурувняко чіл, 10 г пурум, 50 г аро, 100 г сунтина, 50 г моляко шут, зеленімата, лон, піпері.

Годі жухарес кгараре пльіка, чінгерес пре котора ай совес андо пгарбардо жиру. Англунес пекес хурдес чінгерді пурум.

Рігате гетос ареска паніровка. Зачорес зумінаса ай кіравес (тавес) панч перці (хв.). Кана гага е зумін додес е годі, ай кіравес 10 перці (хв) опрал совес о рангаша. По агор совес зеленімата петрушка, ай гурумняко чіл, шут, лон ай піпері.

Ке зумін шай дес шувко манро вай бокелі.

РОМАНИ ЯГ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Світлана НАВРОЦЬКА**
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переказ матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романи Яг".
Адреса редакції: м. Ужгород, вул. Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romnyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови друку: арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1797